



Şahtere

(*Fumaria officinalis* L.)

Şahtere (*Fumaria officinalis* L.), düğünçiçeğigiller (*Ranunculaceae*) familyasından, 20-40 cm yüksekliğinde, parçalı yapraklı, tek yıllık, otsu bitkidir. Bitkinin, çiçekli haldeyken toplanıp kurutulmuş, toprak üstü kısımlarından yararlanır.

Avrupa-Afrika-Asya kıtalarında yetişen bitki, özellikle Akdeniz bölgesinde yayılış gösterir. Amerika kıtası ile Avustralya'da da doğallaşmıştır. Yaklaşık elli türü bilinen şahtere (*Fumaria*) cinsinin onüç türü, Türkiye'de doğal olarak yetişmektedir.

Halk tıbbında ekzema, romatizma, mide ağrısı, dizanteri için kullanılır. Avrupa Farmakopesi'nde "*Fumariae herba*" adıyla kayıtlı bir monografi bulunur. Buna göre ofisinal droğun, protopin üzerinden hesaplanmış en az % 0,4 alkaloit içermesi gerekir.

Droğun ana bileşikleri, % 0,3-1,3 oranında bulunan benzofenantridin ve indenbenzazepin tipi izokinolin alkaloitleridir. Bunların başlıcaları, protopin ve fumarofisin yanısıra; sinaktin, sanguinarin, fumarosin vs'dir. Diğer bileşikler arasında, flavonol glikozitleri (kersitrin, izokersitrin, rutin, kersetin-3,7-glikozit, kersetin-3-arabinoglikozit ve aglikonları); alifatik asitler (fumarik ve malik asitler); muhtelif hidroksisinamoilmalik asitler (% 1,3); hidroksisinamik asitler (kafeik, kumarik, sinapik, ferulik asitler) sayılabilir.

Drog, özellikle karaciğer ve saf-rakesesi rahatsızlıklarına bağlı mide ağrısı, bulantı, kusma, şişkinlik, gaz sancısı gibi hazım şikâyetlerinde etkilidir. Ağız yoluyla alınır.

Drog kullanımında, yetişkinler-yaşlılar için günlük dozlar ve uygulama özellikleri farklılıklar gösterir.

Ufalanmış herba: Herba çayı [2 g herba, 250 ml kaynar suda bekletilerek hazırlanan infüzyon], günde bir iki defa içilir.

Toz edilmiş herba: Tek doz, 220 mg. Günlük doz, en fazla 1100 mg.

Kurutulmuş sulu ekstre (DER* 3,5-5:1, su): Tek doz, 250 mg. Günlük doz, en çok dört defa.

Sıvı ekstre (DER 1:1, % 25 etanol): Tek doz, 0,5-2 ml. Günlük doz, 2-4 ml.

Tentür (DER 1:5, % 45 etanol): Tek doz, 0,5-1 ml. Günlük doz, 1-4 ml.

Usare: Günlük doz, 3,5-4 g.

Drog, yemeklerden önce kullanılmalıdır. Çocuklar ve onsekiz yaşın altındaki ergenler için uygun değildir. Kullanım süresinde kısıtlama yoktur; ancak semptomların iki haftadan fazla sürmesi halinde, tıbbi destek alınmalıdır.





Etken maddelere aşırı hassasiyet, safra kanallarının tıkanıklığı, kolanjit, safra taşları, diğer safra hastalıkları ve hepatit durumlarında kullanılması önerilmez. Aksine bir veri olmamakla birlikte, gebelik ve lohusalıkta kullanılmamalıdır. Doz aşımı halinde, zehirlenme görülmemiştir.

“In vitro” farmakolojik deneylerde; alkaloitçe zengin kuru ekstre ile düz kaslarda adale gevşetici etkisi, kolesistokinetik etkileri, antioksidan etkisi, asetilkolin esteraz (AChE) ve butirilkolin esteraz (BuChE)’i engelleyerek oluşan

nöroprotektif etkileri gösterilmiştir.

“In vivo” deneylerde; kolereetik, hepatoprotektif ve kalp hızını yavaşlatıcı etkileri görülmüştür. Alkollü ekstrenin, diüretik etkisi gösterilmiştir. İnsanlar üzerinde yapılan deneylerde, tek doz 1500 mg kurutulmuş sulu ekstrenin, amfokoloretik (safra salgısını düzenleyen) etkisi gözlemlenmiştir.

Aynı ekstre, 4x250 mg dozda verildiğinde de aynı etkinin yanı sıra, antispazmodik ve safrakesesi ağrısını dindirici etkiler görülmüştür. Safrakesesi sorunları olan otuz

hastayla yapılan randomize, çift-kör, çapraz, plasebo kontrollü klinik çalışmada; ondört gün süreyle 6x250 mg kurutulmuş sulu ekstre verilen hastalarda, semptomların plaseboya nazaran önemli ölçüde iyileştiği belirlenmiştir.

Safrakesesi hastası, kırkbeş bireyle yapılan açık klinik çalışmada; 4x250 mg kurutulmuş sulu ekstre verilen hastalarda, önemli ölçüde iyileşme görülmüştür. Safrakesesi hastası, yüzbeş bireye, iki hafta ila altı aylık sürede; 6x250 mg kurutulmuş sulu ekstre verildiğinde, % 80 oranında iyileşme gözlemlenmiştir.

Ülkemizde, Dioscorides (MS 1. yy) zamanından beri kullanılan bir drogdur. İdrar artırıcı, yatıştırıcı, zayıflatıcı, tansiyon düşürücü etkileri, en az ikibin yıldır bilinmektedir. Anadolu halk tıbbında, % 5’lik infüzyonu, günde iki-üç bardak içilerek kullanılır.

K. Hüsnü Can Başer

Prof. Dr; Yakın Doğu Üni., Eczacılık Fak.

* DER: Drog ve Ekstraksiyon çözücüsü oranı.

Bu yazıda belirtilen ifadeler, sadece bilgilendirme amaçlıdır; tavsiye niteliği taşımaz. Hastalıkta tedavinin, mutlaka doktor kontrolünde yapılması gerektiği unutulmamalıdır.

